

STORTINGET

Innst. 320 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra justiskomiteen

Dokument 8:96 S (2023–2024)

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Erlend Wiborg, Sylvi Listhaug, Bård Hoksrud, Morten Wold, Christian Tybring-Gjedde, Silje Hjemdal og Per-Willy Amundsen om konkrete tiltak mot æreskriminalitet

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring i straffeloven som sidestiller arrangerte ekte-skap med tvangsekteskap.
- Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i straffeloven § 196 fjerde ledd slik at be-stemmelsen ikke bare omfatter barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet, men også omfatter tanter, onkler, besteforeldre, søsken og andre familiemedlemmer.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at det innføres en integreringskontrakt for ikke-vestlige innvan-drere. En slik kontrakt skal inneholde tydelige krav om at man aksepterer norske lover, regler og verdi-er for eksempel knyttet til likestilling, barneoppdragelse, demokrati, rettsstatens prinsipper, ytringsfrihet og religionsfrihet, at flyktningen deltar i språkopplæring og kommer seg ut i arbeid. Ved brudd på integreringskontrakten skal dette få reak-

sjoner, som f.eks. tap av oppholdstillatelse, økono-miske sanksjoner mv.

- Stortinget ber regjeringen sørge for og eventuelt fremme forslag som sikrer at politiet har nødveni-gne midler og lovhjemler til å prioritere og håndtere saker om negativ sosial kontroll og æreskriminali-tet.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at kunnskap om æreskultur og ærevold blir tilstrekkelig ivaretatt i utdanningen til politi, barnevern, skole og helse-sektoren.
- Stortinget ber regjeringen sette fokus på og sørge for at ansatte i skolene, barnehagene, barnevernstje-nesten, helsetjenesten og politiet får økt kunnskap og kompetanse for tidlig å avdekke og følge opp der barn blir utsatt for negativ sosial kontroll og æresre-latert vold.
- Stortinget ber regjeringen utarbeide, oppdatere og styrke informasjon og veiledere om hvordan barn og unge som befinner seg i utlandet mot sin vilje, skal følges opp og gis hjelp dersom de oppnår kon-takt med ambassader, barnevernet eller andre of-fentlige instanser, for å sikre at barna det gjelder, opplever å bli tatt på alvor.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at foreldre som sender barn til utlandet mot deres vilje der de risi-kerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og lignende, skal kunne straffeforfølges og fratas omsorgsretten for egne barn.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med midlertidig oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer ne-gativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemles-telse, vold og lignende, skal oppholdstillatelsen til

foreldrene kunne trekkes tilbake.

10. Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med permanent oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og lignende, skal opptjeningstiden for å oppnå statsborgerskap kunne nullstilles.
11. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at foreldre som sender barn på lengre utenlandsopphold som hemmer integreringen, skal kunne fratras barnetrygden, og at ytelser skal tilbakebetales fra den dagen barna forlot Norge.
12. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at personer som medvirker til grov negativ sosial kontroll, som f.eks. tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og som har midlertidig oppholdstillatelse, som fast hovedregel skal miste oppholdstillatelsen.
13. Stortinget ber regjeringen kartlegge tilfeller der barnevernet har bidratt når foreldre har ønsket å sende barn ut av landet. Stortinget ber også regjeringen om å sette en umiddelbar stopp for praksisen med at barnevernet kan bidra til at barn sendes til utlandet mot sin vilje.
14. Stortinget ber regjeringen sørge for at det stilles følgende krav ved familiegjenforening av ektefelle: Hver av brudefolkene skal hver for seg erklære på ære og samvittighet at ekteskapet er inngått av egen fri vilje, og at de anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ragnhild Male Hartviksen, Odd Harald Hovland og Hadia Tajik, fra Høyre, Ingunn Foss og Sveinung Stensland, fra Senterpartiet, Sandra Borch og Else Marie Rødby, fra Fremskrittspartiet, Tor André Johnsen og lederen Helge André Njåstad, fra Sosialistisk Venstreparti, Andreas Sjalg Unneland, og fra Venstre, Ingvild Wetrhus Thorsvik, viser til representantforslaget og arbeids- og inkluderingsminister Tonje Brennass vurdering av forslaget i brev av 20. mars 2024. Brevet følger innstillingen som vedlegg.

Komiteen vil understreke at ingen som bor i Norge skal bli utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, herunder tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Komiteen merker seg at det har vært en kraftig økning de siste årene i saker som omhandler æreskrimi-

nalitet, og at dette representerer en alvorlig trussel mot den enkeltes grunnleggende rett til å leve et fritt og selvstendig liv. Komiteen deler også statsrådets bekymring for at det er store mørketall, hvilket understreker behovet for et fortsatt arbeid for å bekjempe negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse gjennom tidlig innsats og forebygging.

Komiteen viser til at temaene i representantforslaget er omtalt i handlingsplanen «Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold» (2021–2024), der syv departementer samarbeider om å følge opp 33 tiltak. Komiteen merker seg at regjeringen vil styrke innsatsen ytterligere gjennom en ny handlingsplan for perioden 2025 til 2028, og at arbeidet med denne handlingsplanen er igangsatt.

Komiteen viser til at forslagsstillerne foreslår 14 konkrete tiltak mot æreskriminalitet. Forslagene berører ulike statsråders ansvarsområder, og komiteen viser til at arbeids- og inkluderingsministeren, som har det koordinerende ansvaret på feltet, har gitt en omtale av pågående og planlagt arbeid fra regjeringen og en vurdering av de respektive delforslagene.

Komiteen viser for øvrig til komiteens og de respektive partienes merknader ved behandlingen av Dokument 8:81 S (2023–2024).

Komiteen mener at vold, negativ sosial kontroll og æreskultur er trusler mot enkeltindividers rett til å leve frie og selvstendige liv. Komiteen mener at alle mennesker har en grunnleggende rett til å leve frie og selvstendige liv, uavhengig av legning, bakgrunn og religion. Dessverre fratras altfor mange retten til å leve livet slik en selv ønsker, på grunn av negativ sosial kontroll, ofte fra sin nærmeste familie. Komiteen mener at man ikke kan slå seg til ro med at mange, ofte unge, mennesker i dag utsettes for alvorlig æreskriminalitet, uten at dette får konsekvenser for voldsutøverne.

Komiteen deler forslagsstillernes ønske om å ruste opp hjelpeapparatet med mer kunnskap og ressurser, og er enige i at negativ sosial kontroll og æresrelatert vold bør bli en del av utdanningen i alle profesjoner som møter denne typen problemstillinger. God kunnskap hos offentlige ansatte i barnehage, helsevesen, politi, skole og barnevern om hvordan man avdekker og reagerer på negativ sosial kontroll og æreskriminalitet, er helt avgjørende for å kunne hjelpe barn som blir utsatt for det.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, er også opptatt av at barn og unge som befinner seg i utlandet mot sin vilje, skal følges grundig opp når de tar kontakt med ambassader, barnevernet eller andre offentlige instanser for å be om hjelp. Flertallet mener det er grunn til å sette

spørsmålstegn ved om det er tilstrekkelig med fire spesialutsendinger for integrerings saker ved utvalgte utenriksstasjoner. Flertallet vil derfor støtte forslag 5, 6 og 7 i representantforslaget.

Flertallet fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at kunnskap om æreskultur og æresvold blir tilstrekkelig ivarettatt i utdanningen til politi, barnevern, skole og helsesektoren.»

«Stortinget ber regjeringen sette fokus på og sørge for at ansatte i skolene, barnehagene, barnevernstjenesten, helsetjenesten og politiet får økt kunnskap og kompetanse for tidlig å avdekke og følge opp der barn blir utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.»

«Stortinget ber regjeringen utarbeide, oppdatere og styrke informasjon og veiledere om hvordan barn og unge som befinner seg i utlandet mot sin vilje, skal følges opp og gis hjelp dersom de oppnår kontakt med ambassader, barnevernet eller andre offentlige instanser, for å sikre at barna det gjelder, opplever å bli tatt på alvor.»

Flertallet viser videre til at en universell rett til skilsmisse er et viktig prinsipp i det norske samfunnet, og en forutsetning for at mennesker av alle kjønn skal ha den samme retten til å bryte ut av ekteskap når de ønsker det, uavhengig av andres godkjenning. Flertallet er enig med forslagsstillerne i at det er på høy tid å følge opp Stortingets enstemmige vedtak om at det ved familiegjennforening av ektefeller skal stilles krav om erklæring om at ekteskapet er inngått av egen fri vilje, og at ektefellene anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse etter modell av ekteskapsloven.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre vil derfor også støtte forslag 14, med en noe justert ordlyd, og fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om at det ved familiegjennforening stilles krav om erklæring om at ekteskapet er inngått av egen fri vilje og at man anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at sosial kontroll og æresvold/æresdrap ikke er et nytt problem, men har eksistert i alle år. Selv om sosial kontroll og æresvold/æresdrap har vært et vedvarende problem i lang tid, har tematikken blitt mer aktuell etter NRKs Brennpunkt-dokumentar «Ære» og flere artikler i Aftenposten. Disse medlemmer viser til at sosial kontroll og æresrelatert vold er et øken-

de problem. Disse medlemmer viser til at man 24. januar 2024 kunne lese følgende på Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets hjemmeside:

«Aldri før har Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold håndtert så mange saker som i 2023.»

Disse medlemmer viser til at i de fleste sakene som kompetanseteamet jobbet med, gjaldt 71 pst. av sakene jenter/kvinner og 25 pst. gjaldt gutter/menn. I 52 pst. av sakene gjaldt det personer under 18 år. Flere av sakene som kompetanseteamet behandlet, gjaldt trusler og vold, bekymring for en person som befant seg i utlandet, ufrivillig opphold i utlandet, frykt for tvangsekteskap og gjennomført tvangsekteskap. Disse medlemmer mener at i ytterste konsekvens kan slike saker utvikle seg til æresdrap. Disse medlemmer vil påpeke at alle har et ansvar for å bidra til at folk, og spesielt barn og andre sårbare grupper, er trygge. Disse medlemmer viser til at under behandlingen av Prop. 66 L (2020–2021), jf. Innst. 41 L (2020–2021), ønsket Stortinget å stramme inn avvergingsplikten spesielt med tanke på kjønnslemlestelse. Dette fordi ofrene for kjønnslemlestelse i de fleste tilfeller er særlig sårbare og forsvarsløse. Disse medlemmer viser til at straffeloven § 196 fjerde ledd lyder:

«Tredje ledd bokstav b gjelder ikke dersom fornærmede er mindreårig og den som unnlater å avverge er barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet.»

Disse medlemmer mener det er flere som burde omfattes av dette leddet, blant annet tanter, onkler, besteforeldre, søsken, men også andre familiemedlemmer. Det er viktig at også disse stilles til ansvar for å passe på at deres familiemedlemmer ikke blir utsatt for kjønnslemlestelse.

Disse medlemmer mener årsaken til problemene skyldes at samfunnet ikke har turt å stille krav til innvandrere om at det er de som må tilpasse seg det norske samfunnet, ikke omvendt. Disse medlemmer mener det er viktig å ta et oppgjør med holdninger som bryter med de frihetsverdiene som det norske samfunnet er bygget på. Æreskultur bidrar til å begrense borgernes rettmessige personlige frihet. Selv om de fleste er imot tvangsekteskap, har det vært en stilltiende aksept for at det praktiseres arrangerte ekteskap i innvandremiljøer, noe som i mange tilfeller bare er en variant av tvangsekteskap. Disse medlemmer mener en del av løsningen er å stille klare krav og forventninger til ikke-vestlige innvandrere som bosetter seg i Norge. Dette kan gjøres ved å innføre en integreringskontrakt mellom norske myndigheter og innvandrere. En slik kontrakt bør inneholde krav om at innvandreren aksepterer norske lover, regler og frihetsverdier, for eksempel knyttet

til likestilling, barneoppdragelse, demokrati, rettstatens prinsipper, ytringsfrihet og religionsfrihet. Samtidig må det forpliktes til at barn skal oppdras i henhold til norske lover og regler, og at jenter og gutter skal ha samme muligheter og behandles likt. Konsekvenser ved brudd på integreringskontrakten er at man vil miste retten til permanent opphold, ikke får fornyet oppholdstillatelsen eller mister oppholdstillatelsen.

Disse medlemmer mener det er en utfordring at kunnskapen i tjenestene som jobber med personer som utsettes for sosial kontroll, er dårlig. Disse medlemmer mener æreskultur og æresvold må bli en del av utdanningen i alle profesjoner som møter denne typen problemstillinger. Disse medlemmer viser til at kunnskapen i politiet om sosial kontroll, æreskultur og æresvold, er varierende. Disse medlemmer mener politiet bør bevilges ekstra midler slik at de har nok ressurser til å prioritere denne typen saker. God kunnskap hos alle offentlige ansatte i barnehage, helsevesen, politi, skole og barnevern om hvordan man avdekker og reagerer mot sosial kontroll og religiøs tvang, er avgjørende viktig for å hjelpe de barn og unge som lever under forferdelige forhold.

Disse medlemmer viser til at i norsk kultur ses barnet på som et selvstendig individ med egne rettigheter. Disse medlemmer viser til FAFOs rapport «Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll» fra 2019. I rapporten oppgir nesten fire av ti somaliske ungdommer som er født i Norge eller som har kommet til Norge før skolealder, at de har gått på skole i utlandet, som oftest på såkalte koranskoler. Disse medlemmer viser til at slike skoler brukes som et verktøy for å disiplinere barn. Disse medlemmer mener det er et grovt overgrep mot barn å sende dem til koranskoler i utlandet, der unge utsettes for vold og fysisk avstraffelse. Dessverre ser man at foreldre sender barna til religiøse koranskoler i foreldrenes hjemland i frykt for at barna skal bli «for norske». Disse medlemmer mener det er et grovt overgrep mot deres rettigheter som norske borgere. Disse medlemmer mener lange opphold i foreldrenes opprinnelsesland vil kunne motvirke integrering, og at det derfor bør møtes med sanksjoner. Det er også godt dokumentert at flere barn med muslimsk bakgrunn sendes til utlandet for kjønnslemlestelse og tvangsekteskap. Dette har store negative konsekvenser for barnas helse, frihet og videre liv.

Disse medlemmer viser til at NRK har avdekket at norsk barnevern har bidratt med 20 000 kroner til en irakisk familie for at de kunne sende en 14-åring for å gå på skole i Irak. Konsekvensene av turen var at 14-åringen ble tvangsgiftet og ble gravid i en alder av 15 år. Disse medlemmer mener at barnevernet har et spesielt ansvar for å sikre barns trygghet mot sosial kontroll og tvangsekteskap. I lys av NRKs funn mener disse medlemmer at det må kartlegges ytterligere om det

er flere tilfeller hvor barnevernet har bidratt økonomisk eller på andre måter når foreldre har ønsket å sende sitt eget barn ut av landet.

Disse medlemmer viser til at i flere andre land, primært muslimske, er det ingen reell rett til skilsmisse. Disse medlemmer viser til at Stortinget, for 20 år siden, enstemmig vedtok å kreve at det ved familieforening av ektefeller skulle stilles krav om reell rett til skilsmisse for å få innvilget søknaden. Disse medlemmer viser til at dagens regjering gjennom Barne- og familiedepartementet ikke ser noen grunn til å endre på praksisen knyttet til familieforening og kvinners rett til skilsmisse. Disse medlemmer mener at uten en reell rett til skilsmisse skal ikke familieforening av ektefeller kunne finne sted.

Disse medlemmer viser for øvrig til begrunnelsen i representantforslaget og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring i straffeloven som sidestiller arrangerte ekteskap med tvangsekteskap.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i straffeloven § 196 fjerde ledd slik at bestemmelsen ikke bare omfatter barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet, men også omfatter tanter, onkler, besteforeldre, søsken og andre familiemedlemmer.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det innføres en integreringskontrakt for ikke-vestlige innvandrere. En slik kontrakt skal inneholde tydelige krav om at man aksepterer norske lover, regler og verdier for eksempel knyttet til likestilling, barneoppdragelse, demokrati, rettstatens prinsipper, ytringsfrihet og religionsfrihet, at flyktningen deltar i språkopplæring og kommer seg ut i arbeid. Ved brudd på integreringskontrakten skal dette få reaksjoner, som for eksempel tap av oppholdstillatelse, økonomiske sanksjoner mv.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for og eventuelt fremme forslag som sikrer at politiet har nødvendige midler og lovhjemler til å prioritere og håndtere saker om negativ sosial kontroll og æreskriminalitet.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at foreldre som sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold eller lignende, skal kunne straffeforfølges og fratras omsorgsretten for egne barn.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med midlertidig oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold

eller lignende, skal oppholdstillatelsen til foreldrene kunne trekkes tilbake.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med permanent oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og lignende, skal opptjeningstiden for å oppnå statsborgerskap kunne nullstilles.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at foreldre som sender barn på lengre utenlandsopphold som hemmer integreringen, skal kunne fratras barnestrygden, og at utelser skal tilbakebetales fra den dagen barna forlot Norge.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at personer som medvirker til grov negativ sosial kontroll, som f.eks. tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og som har midlertidig oppholdstillatelse, som fast hovedregel skal miste oppholdstillatelsen.»

«Stortinget ber regjeringen kartlegge tilfeller der barnevernet har bidratt når foreldre har ønsket å sende barn ut av landet. Stortinget ber også regjeringen om å sette en umiddelbar stopp for praksisen med at barnevernet kan bidra til at barn sendes til utlandet mot sin vilje.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det stilles følgende krav ved familiegjensforening av ektefelle: Hver av brudefolkene skal hver for seg erklære på ære og samvittighet at ekteskapet er inngått av egen fri vilje, og at de anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om at det ved familiegjensforening stilles krav om erklæring om at ekteskapet er inngått av egen fri vilje og at man anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring i straffeloven som sidestiller arrangerte ekteskap med tvangsekteskap.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i straffeloven § 196 fjerde ledd slik at bestemmelsen ikke bare omfatter barnets forelder, steforelder,

fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet, men også omfatter tanter, onkler, besteforeldre, søsken og andre familiemedlemmer.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen sørge for at det innføres en integreringskontrakt for ikke-vestlige innvandrere. En slik kontrakt skal inneholde tydelige krav om at man aksepterer norske lover, regler og verdier for eksempel knyttet til likestilling, barneoppdragelse, demokrati, rettsstatens prinsipper, ytringsfrihet og religionsfrihet, at flyktningen deltar i språkopplæring og kommer seg ut i arbeid. Ved brudd på integreringskontrakten skal dette få reaksjoner, som for eksempel tap av oppholdstillatelse, økonomiske sanksjoner mv.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen sørge for og eventuelt fremme forslag som sikrer at politiet har nødvendige midler og lovhjemler til å prioritere og håndtere saker om negativ sosial kontroll og æreskriminalitet.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen sørge for at foreldre som sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold eller lignende, skal kunne straffeforfølges og fratras omsorgsretten for egne barn.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med midlertidig oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold eller lignende, skal oppholdstillatelsen til foreldrene kunne trekkes tilbake.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med permanent oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold eller lignende, skal opptjeningstiden for å oppnå statsborgerskap kunne nullstilles.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at foreldre som sender barn på lengre utenlandsopphold som hemmer integreringen, skal kunne fratras barnestrygden, og at utelser skal tilbakebetales fra den dagen barna forlot Norge.

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at personer som medvirker til grov negativ sosial kontroll,

som f.eks. tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og som har midlertidig oppholdstillatelse, som fast hovedregel skal miste oppholdstillatelsen.

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen kartlegge tilfeller der barnevernet har bidratt når foreldre har ønsket å sende barn ut av landet. Stortinget ber også regjeringen om å sette en umiddelbar stopp for praksisen med at barnevernet kan bidra til at barn sendes til utlandet mot sin vilje.

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen sørge for at det stilles følgende krav ved familiegjenforening av ektefelle: Hver av brudefolkene skal hver for seg erklære på ære og samvittighet at ekteskapet er inngått av egen fri vilje, og at de anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen sørge for at kunnskap om æreskultur og æresvold blir tilstrekkelig ivaretatt i utdanningen til politi, barnevern, skole og helsesektoren.

II

Stortinget ber regjeringen sette fokus på og sørge for at ansatte i skolene, barnehagene, barnevernstjenesten, helsetjenesten og politiet får økt kunnskap og kompetanse for tidlig å avdekke og følge opp der barn blir utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

III

Stortinget ber regjeringen utarbeide, oppdatere og styrke informasjon og veiledere om hvordan barn og unge som befinner seg i utlandet mot sin vilje, skal følges opp og gis hjelp dersom de oppnår kontakt med ambassader, barnevernet eller andre offentlige instanser, for å sikre at barna det gjelder, opplever å bli tatt på alvor.

Oslo, i justiskomiteen, den 14. mai 2024

Helge André Njåstad

leder

Else Marie Rødby

ordfører

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Statsråden

Justiskomiteén

Deres ref

Vår ref

Dato

24/1094-

20. mars 2024

Svar på representantforslag om konkrete tiltak mot æreskriminalitet - Dokument 8:96 S (2023-2024)

1. Innledning

Jeg viser til brev fra Justiskomiteén av 29. februar til statsråd Emilie Enger Mehl. Brevet er oversendt meg for besvarelse.

Justiskomiteén ber om departementets uttalelse i forbindelse med behandling av representantforslag 96 S (2023-2024) fra stortingsrepresentantene Bård Hoksrud, Christian Tybring-Gjedde, Erlend Wiborg, Morten Wold, Per-Willy Amundsen, Silje Hjemdal og Sylvi Listhaug om konkrete tiltak mot æreskriminalitet.

2. Regjeringens politikk

Regjeringen prioriterer arbeid mot negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse høyt.

Norge skal være et likestilt samfunn uten diskriminering, overgrep, tvang og vold. Å bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er ett av fire hovedmål i regjeringens integreringspolitikk. Dette er vedvarende samfunnsutfordringer som kan føre til barrierer for deltakelse, likestilling og integrering. Det er derfor viktig med kontinuerlig og langsiktig innsats for å sikre at folk kan leve frie liv i Norge.

Regjeringen følger opp handlingsplanen *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024)*. Syv departementer samarbeider om å følge opp 33 tiltak. Regjeringen vil styrke innsatsen ytterligere gjennom en ny handlingsplan for perioden 2025 til 2028. Arbeidet med handlingsplanen er igangsatt. Et lovutvalg som ble oppnevnt 3. september 2022 utreder de

samlede juridiske problemstillingene i saker som gjelder negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og psykisk vold. Lovutvalget skal levere sin utredning denne våren.

3. Vurdering

Ingen som bor i Norge skal bli utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, herunder tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Dette er utfordringer regjeringen prioriterer og som det gjennom flere år har blitt jobbet med. Regjeringen styrker innsatsen gjennom en rekke tiltak som det vises til i svarene nedenfor.

For å bekjempe negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er det viktig med tidlig innsats og forebygging. Det er på plass flere særskilte tjenester og arbeidet med å forankre innsatsen i de ordinære tjenestene pågår. Samtidig ser vi at flere tar kontakt med hjelpeapparatet. Det kan både bety at flere er utsatt og at flere vet hvor det er hjelp å få. Samtidig er jeg også bekymret for at det er store mørketall. Dette fordrer fortsatt særskilt innsats.

4. Forslagene

Forslagsstillerne presenterer 14 konkrete tiltak mot æreskriminalitet. Forslagene berører ulike statsråders ansvarsområder. Som følge av mitt departements koordineringsansvar på feltet, besvarer jeg forslagene samlet nedenfor:

- 1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring i straffeloven som sidestiller arrangerte ekteskap med tvangsekteskap.*

Justis- og beredskapsdepartementet viser til at det som bakgrunn for forslaget gis uttrykk for at det er glidende overganger mellom arrangerte ekteskap og tvangsekteskap, og at ingen har blitt dømt for tvangsekteskap i løpet av de siste åtte årene.

Et arrangert ekteskap innebærer at andre enn de som gifter seg aktivt bidrar til at ekteskapet kommer i stand, typisk ved å ha en sentral rolle i valget av ektefelle. Så lenge partene har en reell mulighet til å si nei, må det likevel anses som en frivillig ekteskapsinngåelse. Et arrangert ekteskap går først over til å være et tvangsekteskap når en eller begge parter utsettes for sterkt press eller på andre måter tvinges til å inngå ekteskapet. Jeg er enig med representantene i at det finnes glidende overganger mellom tvangsekteskap og arrangerte ekteskap. Det er likevel en grunnleggende forskjell, da frivillig arrangerte ekteskap ikke krenker individets alminnelige handlefrihet.

En eventuell kriminalisering av visse arrangerte ekteskap vil innebære krevende grensdragninger mot ekteskap der begge parter handler av fri vilje. En slik grense vil være nødvendig av hensyn til skadefølgeprinsippet, som går ut på at det bare er handlinger som medfører skade eller fare for skade, som bør kriminaliseres. En kriminalisering av visse arrangerte ekteskap vil også måtte vurderes opp mot våre menneskerettslige forpliktelser, slik som Grunnloven § 102 om retten til respekt for privat- og familieliv, og Den europeiske

menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 om rett til privat- og familieliv, artikkel 12 om rett til å gifte seg og artikkel 14 om forbud mot diskriminering. Hvorvidt visse arrangerte ekteskap kan, og eventuelt bør, sidestilles med tvangsekteskap i straffeloven § 253, beror derfor på krevende vurderinger.

Etter min vurdering er det grunn til å avvente utredningen til lovutvalget om negativ sosial kontroll mv. som blant annet skal vurdere de samlede juridiske problemstillingene i saker som tvangsekteskap. Den utredningen vil jeg motta i løpet av våren.

2. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i straffeloven § 196 fjerde ledd slik at bestemmelsen ikke bare omfatter barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet, men også omfatter tanter, onkler, besteforeldre, søsken og andre familiemedlemmer.

Justis- og beredskapsdepartementet viser til at etter straffeloven § 196 tredje ledd bokstav b straffes ikke brudd på avvergingsplikten når noen ikke kan oppfylle plikten uten å utsette seg selv, sine nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd. Etter fjerde ledd gjelder ikke dette unntaket i tilfeller der forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet unnlater å avverge lovbrudd mot mindreårige. Fjerde ledd ble tilføyd etter et initiativ fra justiskomiteen, som begrunnet forslaget med at barns nærstående bør ha en plikt til å varsle barnevernet eller politiet om overgrep mot et barn de har omsorg for, og at det kunne være støtende å la hensynet til gjerningspersonen gå foran hensynet til offeret, jf. Innst.41 L (2020–2021) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern mv), side 5.

Jeg er enig med forslagsstillerne i at alle i samfunnet har et ansvar for å bidra til at barn og andre sårbare grupper er trygge, og at ofre for kjønnslemlestelse er særlig sårbare og forsvarsløse. Avvergingsplikten i straffeloven § 196 er etter min mening ett av flere egnede tiltak for å sikre et vern mot kjønnslemlestelse.

I vurderingen av avvergingspliktens nærmere rekkevidde kan det imidlertid oppstå vanskelige avveininger mellom hensynet til den som skal beskyttes mot en straffbar handling, og hensynet til den som pålegges en avvergingsplikt. Straffeloven § 196 tredje ledd bokstav b er ment å beskytte den som pålegges en avvergingsplikt fra å risikere siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd for seg selv eller nærstående. En ytterligere utvidelse av personkretsen i bestemmelsen krever en grundig vurdering. Jeg viser i denne sammenhengen til at lovutvalget om negativ sosial kontroll mv. blant annet skal utrede de samlede juridiske problemstillingene i saker om kjønnslemlestelse. Slik jeg ser det, er det grunn til å avvente lovutvalgets forslag og innspillene fra en etterfølgende høring før eventuelle lovforslag fremmes for Stortinget.

3. Stortinget ber regjeringen sørge for at det innføres en integreringskontrakt for ikke-vestlige innvandrere. En slik kontrakt skal inneholde tydelige krav om at man aksepterer

norske lover, regler og verdier for eksempel knyttet til likestilling, barneoppdragelse, demokrati, rettsstatens prinsipper, ytringsfrihet og religionsfrihet, at flyktningen deltar i språkopplæring og kommer seg ut i arbeid. Ved brudd på integreringskontrakten skal dette få reaksjoner, som f.eks. tap av oppholdstillatelse, økonomiske sanksjoner mv.

Jeg vil påpeke at det er en rekke ulike oppfatninger av hva som for eksempel er god barneoppdragelse og at vi alle har litt ulike verdisyn. Når det er sagt, gjelder selvfølgelig norsk lov for alle som bor i Norge og vi skal kunne forvente at grunnleggende norske verdier følges.

Det følger allerede av integreringsloven at det skal inngås en integreringskontrakt mellom kommunen og en deltaker i introduksjonsprogrammet. Integreringskontrakten skal angi de overordnede og gjensidige forpliktelsene kommunen og deltakeren har knyttet til introduksjonsprogrammet. Deltakere i introduksjonsprogram er blant annet flyktninger og deres familiemedlemmer. Integreringskontrakten er begrunnet i at integrering er en toveisprosess hvor kommunen skal sørge for et individuelt tilpasset tilbud, og den enkelte innvandrer må stille opp med egeninnsats for å nå sine mål. Kontrakten er et virkemiddel som synliggjør forpliktelsene i integreringsloven og den har ikke rettsvirkninger i seg selv. Den er ikke et enkeltvedtak og gir ikke rettigheter og plikter utover det som følger av loven, verken for kommunen eller deltakeren. Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov, og fattes som enkeltvedtak, jf. Grunnloven § 113 og forvaltningsloven. En integreringskontrakt mellom myndighetene og en innvandrer kan dermed ikke i seg selv ha rettsvirkningene som er beskrevet.

Jeg vurderer at det ikke er hensiktsmessig å innføre en kontrakt med et annet innhold enn det som allerede er regulert i integreringsloven. I integreringskontrakten forplikter deltakeren seg til å følge opp målene og elementene som er fastsatt i integreringsplanen, som er et enkeltvedtak. Deltakere har blant annet plikt til å delta i opplæring i norsk og samfunnskunnskap og til å gjennomføre arbeids- eller utdanningsrettede elementer. Opplæringen i samfunnskunnskap omfatter temaer som demokratiet i Norge, likestilling, menneskerettigheter, negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og barn og unges rettigheter og rettsvern. Deltakere som er foreldre til barn under 18 år eller deltakere som får barn i løpet av programmet, må også gjennomføre foreldreveiledning.

Brudd på forpliktelsene i integreringsloven kan blant annet medføre stans av introduksjonsprogrammet, redusert introduksjonsstønad eller krav om tilbakebetaling av introduksjonsstønad. Dette følger av loven. Både for å få innvilget permanent oppholdstillatelse og statsborgerskap, er det krav om å dokumentere norskkunnskaper og kunnskap om samfunnet. Manglende oppfyllelse av plikten til å delta i opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter integreringsloven kan dermed medføre at den enkelte ikke oppfyller vilkårene.

4. *Stortinget ber regjeringen sørge for og eventuelt fremme forslag som sikrer at politiet har nødvendige midler og lovhjemler til å prioritere og håndtere saker om negativ sosial kontroll og æreskriminalitet.*

Som kjent, er det denne regjeringen som satte ned Lovutvalget om negativ sosial kontroll mv. i 2022 fordi vi ønsket å ta på alvor de juridiske problemstillingene og utfordringene dette feltet innebærer. Ett formål med utredningen til Lovutvalget om negativ sosial kontroll mv. er å legge til rette for bedre samordning og mer effektivt samarbeid på tvers av etater og tjenester. Et tydelig og klart regelverk står sentralt i denne sammenheng. Lovutvalget skal derfor vurdere om begrepet negativ sosial kontroll bør tas inn i relevant regelverk, som straffelov, barnevernloven og utlendingsloven, herunder når negativ sosial kontroll utløser avvergingsplikten eller er straffbar etter straffeloven, og når negativ sosial kontroll innebærer at det kan gis oppholdstillatelse etter utlendingsloven. Lovutvalgets utredning vil bli sendt på offentlig høring så snart den foreligger med tre måneders svarfrist. Regjeringen vil deretter vurdere forslagene og høringsuttalelsene grundig, herunder hvordan de eventuelt kan følges opp.

Justis- og beredskapsdepartementet viser til at det er et behov for begrepsavklaringer og klargjøring av lovgivning for å sikre en effektiv politiinnsats på feltet.

5. *Stortinget ber regjeringen sørge for at kunnskap om æreskultur og æresvold blir tilstrekkelig ivaretatt i utdanningen til politi, barnevern, skole og helsesektoren.*

Spørsmålet gjelder flere statsråders ansvarsområder.

Ett av innsatsområdene i nåværende handlingsplan mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er kunnskap og kompetanse for et helhetlig hjelpetilbud. Det er etablert et nasjonalt nettverk for kunnskapsutvikling og kompetanseheving på direktoratsnivå. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet leder og koordinerer dette nettverket.

Det er helt sentralt å styrke førstelinjetjenestene for å kunne bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. I budsjettet for 2024 er det en styrking med seks nye mangfoldsrådgivere (tidligere minoritetsrådgivere) i skoler og voksenopplæring. Totalt blir det da 65 mangfoldsrådgivere på ungdoms- og videregående skoler over hele landet og ved enkelte voksenopplæringssentre. Mangfoldsrådgiverne følger opp ungdom som er, eller står i fare for, å bli utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og/eller æresrelatert vold. De skal også styrke kompetansen blant skoleansatte og offentlige tjenesteapparat om tematikken. I tillegg tilbyr IMDis fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold kompetanseheving til skoler uten mangfoldsrådgivere, flyktnings tjenester, NAV, voksenopplæringssentre og ulike hjelpetjenester. Fra 2024 inngår til sammen syv direktorater i det tverretatlige Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Utdanningsdirektoratet inngår i teamet for første gang. Teamet har fått økte ressurser i 2024, på grunn av flere saker (1 137 saker i 2023, økning på 28% fra 2022).

Kunnskapsdepartementet styrer lærerutdanningene gjennom overordnede rammeplaner som bygger på opplæringsloven og gjeldende læreplaner for grunnopplæringen. Det betyr at lærerne som utdannes skal kunne undervise etter de læreplanene som gjelder til enhver tid. Rammeplanene er forskrifter og tar ikke opp enkelttemaer eller enkeltemner. Likevel sier rammeplanene at alle kandidater som uteksamineres fra en lærerutdanning skal ha kunnskap om barn i vanskelige livssituasjoner, herunder kunnskap om mobbing, vold og seksuelle overgrep mot barn, gjeldende lovverk og barns rettigheter i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Lærerne skal også kunne identifisere tegn på vold og seksuelle overgrep og skal kunne styrke flerkulturelle perspektiver ved skolens arbeid og ivareta et godt skole-hjem-samarbeid.

Som for lærerutdanningene, skal innholdet i helse- og sosialfagutdanninger være i tråd med samfunnets nåværende og fremtidige behov for kompetanse, både fra tjenestenes og brukernes perspektiv. Dette er forankret i forskrift om felles rammeplan for grunnutdanningene innenfor helse- og sosialfag, og er førende for universiteter og høyskolearbeid med utdanningene. Rammeplanen fastsetter felles formål og felles innhold for alle grunnutdanningene. Alle helse- og sosialfagsstudenter skal, etter fullført utdanning, ha kunnskap om inkludering, likestilling og ikke-diskriminering, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn. Uteksaminerte kandidater skal også ha kunnskap om sosiale og helsemessige problemer, herunder omsorgssvikt, vold og overgrep. Dette er forskriftsfestede krav. Utdanningene innenfor helse- og sosialfag har i tillegg til felles rammeplan, også egne retningslinjer for hver utdanning. Kunnskapsdepartementet har tillit til at institusjonene tilbyr lærerutdanninger og helse- og sosialfaglige utdanninger som ivaretar alle brukergrupper i samsvar med samfunnets utvikling.

Justis- og beredskapsdepartementet informerer om at negativ sosial kontroll og æresrelatert vold har fått økende oppmerksomhet i politiet de senere årene. Likevel er det behov for mer kunnskap og kompetanse i ulike deler av politiets virksomhet. Politiet skal ha et tydelig fokus på mangfold, dialog og tillitsskapende arbeid. Dette er viktige temaer i politiets nye forebyggende strategi: «I forkant av kriminaliteten – forebygging som politiets hovedstrategi (2021-2025). God fenomenkunnskap er viktig for å sette politiet og samarbeidende aktører i stand til å avdekke, forebygge og etterforske negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Politidirektoratet skal legge til rette for økt kompetanseheving, blant annet ved bruk av politiets kompetansedelingsportal.

- 6. Stortinget ber regjeringen sette fokus på og sørge for at ansatte i skolene, barnehagene, barnevernstjenesten, helsetjenesten og politiet får økt kunnskap og kompetanse for tidlig å avdekke og følge opp der barn blir utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.*

Barn og unge som vokser opp i Norge skal leve frie liv. Ingen barn eller unge skal utsettes for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Barn og unge skal også kunne ta egne valg om det som er viktig i livene deres, som for eksempel utdanning.

Kunnskapsdepartementet viser til at ansatte i barnehager, skoler og SFO skal ha et bevisst forhold til at barn og elever kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og de skal vite hvordan det skal følges opp dersom de har mistanke om at et barn er utsatt for dette. Ansatte i barnehage, skole og SFO er omfattet av meldeplikten til barnevernstjenesten (§ 46 i barnehageloven og § 15-3 i opplæringsloven) og skal, uten hinder av taushetsplikten, melde fra til barnevernstjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir, eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt. I dette ligger også krav til kunnskap om avvergingsplikt, taushetsplikt, opplysningsplikt og samarbeidsbestemmelser. Bekymring for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold vil som regel utløse meldeplikten til barnevernstjenesten. Negativ sosial kontroll kan utgjøre alvorlig omsorgssvikt og dermed utløse meldeplikten. Justis- og beredskapsdepartementet har utarbeidet en veileder for å gjøre informasjonen lettere tilgjengelig.

Ansatte i barnehager, skoler og SFO må også ha nok kunnskap om andre tjenesters rolle til å vite hvilke faginstanser de skal kontakte når de har en bekymring for at et barn eller en ungdom er utsatt for vold eller overgrep. Utdanningsdirektoratet har utviklet en støtteressurs om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold som skal bidra til å øke kompetansen hos ansatte, støtte skolens arbeid knyttet til læreplanverket og gi opplæring innenfor temaet. Støtteressursene er utviklet i samarbeid med Helsedirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

Regjeringen vil sørge for at eiere av barnehager, skoler og SFO får god tilgang til pedagogiske ressurser for å øke kompetansen hos ansatte i barnehager, skoler og SFO på voldsfeltet. Regjeringen er også i gang med å vurdere hvordan vi kan styrke laget rundt barnet og eleven for å kunne arbeide helhetlig og med rett kompetanse. I Hurdalsplattformen viser regjeringen til at vi vil arbeide med å styrke laget rundt eleven og den tidlige tverrfaglige innsatsen med blant annet barne- og ungdomsfaglig kompetanse, miljøarbeidere, miljøterapeuter og styrket helsestasjons- og skolehelsetjeneste. Arbeidet med å styrke det tverrsektorielle og tverrfaglige samarbeidet og samordningen av tjenestene rundt barnet og eleven går i flere spor. Dette vil blant annet være et aktuelt tema i den kommende ungdomsmeldingen om skolen, og i den kommende stortingsmeldingen om sosial mobilitet og sosial utjevning.

Helse- og omsorgsdepartementet viser til at det er etablert en rekke strukturer for, og tilbud om, kompetanseheving om vold og overgrep, herunder negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i helse- og omsorgstjenestene. Det er etablert et nasjonalt nettverk for kunnskapsutvikling og kompetanseheving på direktoratsnivå. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet leder og koordinerer dette nettverket. Tematikken er tatt inn i flere relevante veiledere, og de fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) driver undervisning, veiledning og informasjons- og nettverksarbeid om blant annet negativ sosial kontroll, vold og overgrep.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har utarbeidet en veileder for helse- og omsorgstjenestenes arbeid med vold og overgrep med en egen del om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det er likevel behov for mer kompetanse om tematikken i helse- og omsorgstjenestene. Helsedirektoratet har i 2024 fått i oppdrag å styrke sin rolle i Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Helsedirektoratet skal, i tillegg til å gi veiledning om kjønnslemlestelse, også gi veiledning om fysisk og psykisk helse.

7. Stortinget ber regjeringen utarbeide, oppdatere og styrke informasjon og veiledere om hvordan barn og unge som befinner seg i utlandet mot sin vilje, skal følges opp og gis hjelp dersom de oppnår kontakt med ambassader, barnevernet eller andre offentlige instanser, for å sikre at barna det gjelder, opplever å bli tatt på alvor.

Å forebygge ufrivillige utenlandsopphold er et prioritert innsatsområde for regjeringen og gjennom handlingsplanen *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024)* er det flere tiltak som skal hindre dette. Jeg vil også i år ta initiativ til å sende ut et brev før sommeren til alle kommuner, fylkeskommuner og statsforvaltere for å minne om behovet for ekstra beredskap i forbindelse med reiser i sommerferien. For noen innebærer slike reiser en risiko for tvangsekteskap, æresrelatert vold eller kjønnslemlestelse. Disse årlige beredskapsbrevene har bidratt til at flere tjenester har fått større oppmerksomhet rundt problemet.

[Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet](#) ble oppdatert i 2021. Jeg viser også til det igangsatte arbeidet med ny handlingsplan mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold hvor tematikken vil bli behandlet.

Barn og unge som kontakter offentlige instanser og forteller at de er sendt til, eller oppholder seg i, utlandet mot sin vilje blir tatt på alvor og møtes på en profesjonell måte. Når barn og unge befinner seg i utlandet og ber om hjelp fra en ambassade, gis bistanden innenfor rammene for konsulær bistand. Dette er de tjenestene som norske myndigheter kan tilby personer som oppholder seg i utlandet. I henhold til utenriktjenesteloven § 1 er to av utenriktjenestens tre hovedoppgaver knyttet til konsulær bistand. Akutte og alvorlige saker der liv og helse står på spill, samt saker som berører mindreårige og saker som kan innebære brudd på menneskerettighetene, skal prioriteres. Utenriksstasjonene tilbyr konsulær bistand til personer som er utsatt for eller frykter negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, alvorlige former for frihetsbegrensning og andre former for vold.

Det er på plass et eget bo- og støttetilbud for personer over 18 år som har blitt utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. I budsjettet for 2024 er dette arbeidet styrket gjennom en pilot som gjelder personer som returnerer fra ufrivillige utenlandsopphold og som i dag ikke møter kriteriene for opphold i bo- og støttetilbudet. Dette fordi de har en tilleggsproblematikk, eksempelvis innen rus eller psykisk helse, som gjør at de av hensyn til egen eller andres sikkerhet ikke kan oppholde seg hverken på kriesenter eller i bo- og

støttetilbudet. Et utvidet bo- og støttetilbud vil være viktig for at de som returnerer fra ufrivillige utenlandsopphold skal kunne leve frie liv i Norge.

Sakene er ofte komplekse og byr på store praktiske, juridiske, logistiske og sikkerhetsmessige utfordringer. Folkeretten setter skranker for hvilken bistand norske myndigheter kan gi på andre lands territorium, og det er vertslandets myndigheter som har ansvaret for sikkerheten til personer som befinner seg der. Hva utenriktjenesten kan gjøre i enkeltsaker, kan avhenge bl.a. av flere sett med lovgivning, av personens tilknytning til Norge og oppholdslandet, og av tilgjengelige konsulære ressurser.

Norge har fire spesialutsendinger for integreringssaker ved utvalgte utenriksstasjoner. De yter konsulær bistand til utsatte barn og unge i sin region, ofte i samarbeid med Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Til sammen bidrar disse tjenestene til å hjelpe flere barn og unge til å leve frie liv. Spesialutsendingene bidrar også til kompetanseheving i tjenesteapparatet i Norge gjennom råd og veiledning i enkeltsaker og gjennom kompetansehevingstiltak. Utenriksdepartementet er fagmyndighet i håndteringen av konsulære saker, mens Arbeids- og inkluderingsdepartementet har delegert fagansvaret for spesialutsendingens arbeid med kompetanseoverføring til hjelpeapparatet i Norge til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

8. Stortinget ber regjeringen sørge for at foreldre som sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og lignende, skal kunne straffeforfølges og fratras omsorgsretten for egne barn.

Som tidligere nevnt, har regjeringen satt ned et lovutvalg om negativ sosial kontroll mv. som, med det første, skal overlevere sine forslag. I henhold til utvalgets mandat, skal det blant annet vurdere:

- hvilke straffebud som gjelder i slike saker og om det er behov for å tydeliggjøre hjemler i straffeloven som holder foreldre ansvarlige dersom barn sendes på utenlandsopphold mot sin vilje
- hvorvidt/når forberedelser til slike reiser er straffbart
- om utlendingsmyndighetene skal ha samme plikt til å varsle barneverntjenesten ved nektelse eller tilbakekall av utlendingspass eller reisebevis for flyktninger, som passmyndighetene har ved vedtak om nektelse eller tilbakekall av pass fordi det er grunn til å tro at en mindreårig vil bli utsatt for straffbare forhold i utlandet eller forhold der som kan medføre fare for liv eller helse, jf. § 7a i passloven
- om passmyndighetenes adgang til å innhente taushetsbelagte opplysninger bør lovfestes i passloven og hvor vid adgangen bør være
- om unge under 18 år bør få oppnevnt en setteverge dersom de oppholder seg i utlandet mot sin vilje og foreldrene ikke vil hjelpe dem tilbake
- om unge over 18 år bør få fri rettshjelp/advokatbistand dersom de oppholder seg i utlandet mot sin vilje

Hensikten er å styrke rettsvernet for barn og unge som er ufrivillig etterlatt i utlandet. Jeg mener at det er naturlig å avvente lovutvalgets forslag og innspillene fra en etterfølgende høring før eventuelle lovforslag fremmes for Stortinget.

9. *Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med midlertidig oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og lignende, skal oppholdstillatelsen til foreldrene kunne trekkes tilbake.*

Justis- og beredskapsdepartementet viser til at vi allerede i dag har mulighet til å utvise utlendinger som begår straffbare handlinger (dvs. trekke tilbake oppholdstillatelsen og ilegge innreiseforbud). Det er politi- og påtalemyndighet som har ekspertise og kompetanse til å etterforske overgrep, og det er derfor disse etatene, og ikke utlendingsforvaltningen, som har ansvar for etterforskning og straffeforfølgning av slike straffbare forhold. Hvis foreldrene blir domfelt, kan utlendingsforvaltningen utvise dem.

Ved vurderingen av om en utlending skal utvises, må det foretas en forholdsmessighetsvurdering; en utlending kan ikke utvises dersom det i betraktning av forholdets alvor og utlendingens tilknytning til riket vil være et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen selv eller de nærmeste familiemedlemmene. Dette er fastslått i utlendingsloven og følger av våre menneskerettslige forpliktelser og Grunnloven. I saker som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved forholdsmessighetsvurderingen.

Det er straffbart å sende barn til utlandet for å inngå tvangsekteskap eller utføre kjønnslemlestelse. Slike forhold gir altså utvilsomt grunnlag for utvisning. Det er mer uklart om det å sende barn og unge på ufrivillige utenlandsopphold er straffbart. Dette skal vurderes nærmere av lovutvalget som utreder de samlede juridiske problemstillingene i saker som gjelder negativ sosial kontroll mv.

10. *Stortinget ber regjeringen sørge for at i tilfeller der foreldre med permanent oppholdstillatelse sender barn til utlandet mot deres vilje der de risikerer negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og lignende, skal opptjeningstiden for å oppnå statsborgerskap kunne nullstilles.*

Ufrivillige utenlandsopphold skal ikke skje. Og jeg mener at vi som samfunn må sette inn flere tiltak for å forhindre det. Motivene bak slike opphold varierer. Det kan blant annet handle om et ønske om å styrke barnas tilhørighet til foreldrenes kultur og at de skal gå på skole i utlandet. Det kan også handle om å forhindre «fornorsking», eller å få en ungdom ut av et dårlig miljø med rusmiddelbruk og kriminalitet. Noen opplever også å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Som nevnt under pkt. 8, vurderer Lovutvalget om negativ sosial kontroll mv. hvordan rettsvernet for barn og unge som er ufrivillig etterlatt i utlandet kan styrkes.

En person som søker om norsk statsborgerskap må ikke ha blitt ilagt straff eller strafferettslig særreaksjon, jf. statsborgerloven § 7. Hvis søkeren er ilagt straff eller strafferettslig særreaksjon må vedkommende ha utholdt en karenstid (sperretid) før statsborgerskap kan innvilges, jf. statsborgerloven § 9.

Alle former for straff, uavhengig av om straffen gis ved forelegg, ved betinget eller ubetinget fengsel eller ved forvaring, kan gis betydning for retten til statsborgerskap, men det skal settes strek over rent bagatellmessige reaksjoner. Karenstidens lengde er avhengig av den ilagte reaksjonen. Det er bare straffbare handlinger som utlendingen faktisk er ilagt straff for, som inngår i vurderingen. Dersom personen som søker er under etterforskning, kan ikke personen innvilges statsborgerskap før straffesaken er avgjort, og prosessen må derfor utsettes. Straffbare forhold begått i utlandet før og etter ankomst til landet omfattes, men forholdet må være straffbart i Norge, og det må være ilagt straff eller en annen reaksjon for forholdet.

Statsborgerloven identifiserer mange ulike søkergrupper ved beregning av oppholdstid. Det kan variere hvilke perioder man kan regne oppholdstiden fra etter de ulike unntakene. Forslaget om at opphold i en eller flere søknadsperioder skulle kunne nullstilles, vil medføre kompliserte, detaljerte og lite brukervennlige regler for beregning av oppholdstid. Bestemmelsene om karenstid i statsborgerregelverket kan imidlertid komme til anvendelse i de tilfeller som beskrives i forslaget, forutsatt at søkeren ilegges straff eller strafferettslig særreaksjon for forholdet. Regler om karenstid sikrer forutsigbarhet, ivaretar rettssikkerhet og innebærer at betydningen av straffbare forhold tillegges vekt for retten til norsk statsborgerskap.

11. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at foreldre som sender barn på lengre utenlandsopphold som hemmer integreringen, skal kunne fratras barnetrygden, og at ytelser skal tilbakebetales fra den dagen barna forlot Norge

Det har i flere omganger blitt gjort innstramninger i regelverket når det gjelder utbetaling av barnetrygd ved lengre utenlandsopphold. Barne- og familiedepartementet informerer om at dagens regelverk for barnetrygd oppstiller vilkår om bosetting i riket, jf. barnetrygdloven § 4.

For å ha rett på barnetrygd må barnet og den barnet bor fast hos ha lovlig opphold i Norge. Barnetrygdloven § 4 tredje ledd regulerer rett på barnetrygd ved utenlandsopphold. Etter dagens regler skal retten til barnetrygd falle bort ved følgende to tilfeller av utenlandsopphold:

- 1) Dersom barnet oppholder seg i utlandet i 3 måneder regnes ikke barnet som bosatt i Norge. Da faller retten til barnetrygd bort.
- 2) Dersom barnet oppholder seg i utlandet mer enn 6 måneder per år i to/eller flere påfølgende år, vil ikke barnet regnes som bosatt i Norge. Da faller retten til barnetrygd bort.

Punkt 1) tar høyde for et sammenhengende opphold på mer enn tre måneder, mens punkt 2) tar høyde for at barnet oppholder seg i utlandet i kortere, men hyppigere, perioder (som til

sammen og over tid gir langvarige utenlandsopphold). Det er en forutsetning for at barnetrygden skal falle bort at det er kjent at barnet ikke befinner seg i Norge. Ved kortere utenlandsopphold er dette vanskeligere å identifisere, dersom det ikke meldes flytting. Retten til å få barnetrygden tilbake ved bortfall vil avhenge av om man oppfyller vilkårene for bosetting i riket etter barnetrygdloven § 4 første og andre ledd: «skal oppholde seg i riket i mer enn 12 måneder» og at «barnet og den barnet bor fast hos har lovlig opphold i Norge». Grensen på tre måneder etter punkt 1) ble innført i 2016, på bakgrunn av Prop. 63 L (2015-2016).

Ved en eventuell oppfølging av representantforslaget kunne man vurdert enten (i) å redusere grensen for utenlandsopphold i barnetrygdloven § 4, eller (ii) innføre et mer skjønnsmessig forbud mot «utenlandsopphold som hemmer integreringen». Det er nødvendig å utrede videre om det er grunnlag for slik innstramming. Hensynet til barnets beste må være et grunnleggende hensyn i eventuelle innstramninger, jf. Grunnloven § 104 andre ledd og barnekonvensjonen.

Ved punkt (i) om en reduksjon av grensen på tre måneder må det også vurderes om en innstramming er i tråd med barnets rett til økonomisk trygghet og hjelp etter Grunnloven § 104 tredje ledd andre punktum og FNs barnekonvensjon artikkel 26 og 27. Det må vurderes om en innstramming er innenfor statens handlefrihet under barnekonvensjonen. Samt om innstramming er innenfor EØS-avtalen og trygdeforordningen.

Ved punkt (ii) om et skjønnsmessig forbud mot utenlandsopphold som hemmer integrering vil de samme hensyn som etter punkt (i) vurderes. I tillegg må det utredes om det er mulig å stille opp et slikt vilkår uten at det er i strid med diskrimineringsvernet etter Grunnloven § 98 og likestillings- og diskrimineringsloven, samt menneskerettslige forpliktelser om vern mot diskriminering. Det vil også måtte utredes om og hvordan Arbeids- og velferdsetaten (NAV) kan håndheve et skjønnsmessig forbud.

Ved utenlandsopphold i strid med barnetrygdloven § 4 kan utbetalt barnetrygd tilbakekreves. Regelverk knyttet til tilbakekreving følger av barnetrygdloven § 13. Det må utredes om det må og kan innføres en særregel ved håndheving av et skjønnsmessig forbud mot utenlandsopphold, eller om nåværende tilbakekreivingsregel må justeres.

12. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at personer som medvirker til grov negativ sosial kontroll, som f.eks. tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og som har midlertidig oppholdstillatelse, som fast hovedregel skal miste oppholdstillatelsen.

Jeg viser til svar på forslag nr. 9 ovenfor. Som nevnt, må det alltid foretas en forholdsmessighetsvurdering når det skal fattes et vedtak om utvisning. Dette følger av våre internasjonale forpliktelser og Grunnloven.

Det er, ifølge Justis- og beredskapsdepartementet, derfor ikke aktuelt å operere med noen «skal-regel» i utvisningssaker. Utlendingsloven fastsetter imidlertid at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved forholdsmessighetsvurderingen i utvisningssaker

13. Stortinget ber regjeringen kartlegge tilfeller der barnevernet har bidratt når foreldre har ønsket å sende barn ut av landet. Stortinget ber også regjeringen om å sette en umiddelbar stopp for praksisen med at barnevernet kan bidra til at barn sendes til utlandet mot sin vilje.

Barne- og familiedepartementet informerer om at barnets beste er det grunnleggende hensynet i alt arbeidet til barnevernet. Å bidra til reiser til, og opphold i, land der barn kan bli utsatt for tvang og vold, er ikke i tråd med barnets beste og barnevernsloven.

Barnevernstjenestens arbeid i alle faser av en sak skal være forsvarlig. Det er viktig at det er åpenhet og refleksjon rundt hvilke tiltak som benyttes, både på nasjonalt og kommunalt nivå. Det kan være hensiktsmessig at kommunestyrene vurderer om det er grunn til å ta opp problemstillingen i sin årlige gjennomgang av barnevernstjenesten i kommunene. Det kan også være aktuelt å be Statsforvalteren ta opp problematikken med kommunene og, basert på eksisterende kunnskap, vurdere om det er formålstjenlig med ytterligere kartlegging.

Dette inngår også i det forebyggende arbeidet. Regjeringen arbeider for en trygg barndom for alle barn og unge, og la i desember 2023 frem Prop.36 S (2023–2024) *Opptappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024–2028)*. Opptappingsplanen behandles nå i Stortinget.

Saken det refereres til i representantforslaget er ca. 15 år gammel, og det er innført en rekke tiltak siden. I 2016 ratifiserte Norge Haagkonvensjonen av 1996. Endringene i barnevernsloven gjelder for barn som har vanlig bosted i Norge, men befinner seg i utlandet. Sentralmyndigheten for konvensjonen bistår også i saker som gjelder barnevern utenfor konvensjonssamarbeidet, og veileder barnevernstjenestene i saker om barn i utlandet. I tillegg har *Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold* siden oppstarten i 2004 veiledet i saker som gjelder ufrivillig opphold i utlandet. Bufdirs [Retningslinjer til barneverntjenestene om barn som etterlates i utlandet](#) er utarbeidet i samråd med relevante sektorer, og i Bufdirs podkast Buffer finner en "Går det galt i sommer?" om ufrivillige utenlandsopphold. Bufdir kommuniserer også direkte med barn og unge gjennom ung.no

På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet utreder Bufdir tiltak for å styrke kvaliteten på barnevernets arbeid med barn og familier som er utsatt for ulike former for vold og overgrep. NOVA publiserte nylig en større rapport om barnevernets arbeid mot vold og overgrep der flere forslag til tiltak inngår.

Det er ønskelig å se alle forslag samlet i det videre arbeidet. Målet ved innføring av tiltak må fremstå som klart. En eventuell kartlegging av barnevernstjenestenes praksis må derfor være

hensiktsmessig og formålstjenlig. Ettersom det å bidra til at barn blir sendt til land der de kan utsettes for vold og overgrep vil være et brudd med loven og barnevernets grunnleggende etikk, må vi forutsette at dette er en praksis som hverken kan eller skal forekomme.

14. Stortinget ber regjeringen sørge for at det stilles følgende krav ved familiegjenforening av ektefelle: Hver av brudefolkene skal hver for seg erklære på ære og samvittighet at ekteskapet er inngått av egen fri vilje, og at de anerkjenner hverandres like rett til skilsmisse.

Justis- og beredskapsdepartementet viser til at et liknende forslag ble fremmet i Stortingets anmodningsvedtak nr. 612 punkt D av 19. juni 2003. Forslaget ble vurdert i Ot.prp. nr. 51 (2003-2004) kapittel 5. Som det fremgår der, er det en rekke betenkeligheter ved et slikt forslag, blant annet i forhold til religionsfriheten, EMK art. 8 om retten til respekt for familieliv og FNs barnekonvensjon.

Justis- og beredskapsministeren har nylig svart på et liknende forslag fra stortingsrepresentant Abid Raja (spørsmål nr. 1187 til skriftlig besvarelse av 9. februar 2024). Svaret viser til at det vil være nødvendig å utrede mulige konsekvenser nærmere før det kan tas endelig stilling til om det er hensiktsmessig eller ønskelig å gjennomføre et slikt tiltak. Blant annet må en begrensning i retten til familieinnvandring ikke komme i konflikt med de nevnte menneskerettighetene.

Det er også i dette spørsmålet naturlig å avvente eventuell omtale og anbefalinger i utredningen fra Lovutvalget om negativ sosial kontroll mv. Denne skal, som nevnt, fremlegges om kort tid.

Med vennlig hilsen

Tonje Brenna